

DİSTOPİK SİNEMADA GÖZETİM KAVRAMI

Süleyman Şahan* Rabia Balcı** Merve Türkeri***

Özet

Gözetim olgusu, insanlık tarihinin ilk yıllarından bu yana önemli bir denetim mekanizması olarak var olmuştur. Gelişen ve değişen teknoloji ile gözetim olgusu, hayatın her alanında varlığını sürdürülebilen bir hale gelmiştir. Gözetimin hayatın her alanında varlığını sürdürmesi, farklı disiplinler arasında üzerinde çok konuşulan ve tartışılan bir kavram olmasını da beraberinde getirmiştir. Özellikle yıllar içerisinde gözetim kavramı akademi, edebiyat ve popüler kültür alanlarında inceleme konusu yapılmıştır. Gözetim kavramını konu olarak işleyen bir alan da sinema sektörüdür. Sinema sektöründe gözetim olgusu, distopik anlatıma sahip filmlerin önemli paradigmalardan birini oluşturmaktadır. Bilim-kurgu sinemasının bir alt türünü oluşturan distopik sinema, şimdinin dünyası ile geleceğin dünyası arasındaki insan ilişkilerini, ütopya kavramının sunduğu olumlu yapının tam tersi bir anlatımla, karamsar toplum yapısına sahip olacağı düşünülen geleceğin dünyası üzerinden izleyiciye aktarmaktadır. Bu bakımdan çalışma, distopik sinemada gözetim kavramının nasıl yorumlandığına ve kavramın nasıl bir işlev üstlendiğine yönelik bir açıklama sunmaktadır. Distopik anlatıya sahip filmlerde, filmlerin ana temalarından birinin “gözetim olgusu” olduğu düşüncesinden yola çıkan bu çalışma, gözetimin postmodern toplumun vazgeçilmez iktidar aygıtı olacağına dair bir tanımlama çabasıyla başlamış; sinema filmlerinde distopik anlatı ve gözetim olgusu irdelenmeye çalışılmıştır. Bu kavramsal çerçevenin ardından, örneklem olarak seçilen *Blade Runner* (1982, Ridley Scott), *Gattaca* (1997, Andrew Niccol) ve *Azınlık Raporu* (2002, Steven Spielberg) filmlerinde gözetim kavramının distopik anlatıda nasıl bir denetim ögesi hâline geldiği betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, gözetim olgusunun örneklem olarak seçilen filmlerde, güvenlik adı altında sunulduğu gözetlenen insanları kimlik kaybına uğrattığı, onları bulunduğu topluma yabancılaştıran ve toplum hayatını “biz” ve “onlar” kategorisi üzerinden ayırma işlevleri yüklediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Gözetim, Distopya, Panoptikon, Betimsel Analiz, Sinema

*Sorumlu Yazar: Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, suleymansahan28@gmail.com ORCID: 0000-0001-5137-0317

**Gaziantep Üniversitesi, Sosval Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ABD, rabiabalcı27@gmail.com ORCID: 0000-0002-0827-444X

***Gaziantep Üniversitesi, Sosval Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ABD, mturkeri405@gmail.com ORCID: 0000-0001-5319-584X

Geliş Tarihi: 04.08.2023 Kabul Tarihi: 22.09.2023 Yayın Tarihi: 28.09.2023

Atıf Bilgisi / Reference Information

Şahan, S., Balcı, R. ve Türkeri, M. (2023). Distopik Sinemada Gözetim Kavramı. Türkiye Medya Akademisi Dergisi. Cilt: 3 Sayı:6, s. 58-85. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8378599>

Finansal destek var mı? Varsa, finansal destek kaynağını belirtiniz. (Cevaplanması zorunludur): **Hayır**

Çıkar çatışması var mı? Varsa belirtiniz. (Cevaplanması zorunludur): **Yok**

Teşekkür açıklaması var mı? Varsa belirtiniz. (Cevaplanması zorunludur): **Yok**

THE CONCEPT OF SURVEILLANCE IN DISTOPIC CINEMA

Süleyman Şahan*

Rabia Balcı**

Merve Türkeri***

Abstract

The phenomenon of surveillance has existed as an important control mechanism since the first years of human history. With the developing and changing technology, the phenomenon of surveillance has become sustainable in all areas of life. The fact that surveillance continues to exist in all areas of life has brought it to be a widely discussed and debated concept among different disciplines. Especially over the years, the concept of surveillance has been the subject of research in the fields of academic, literature and popular culture. Another area that deals with the concept of surveillance as a subject is the cinema industry. The phenomenon of surveillance in the cinema industry constitutes one of the important paradigms of movies with dystopian narration. Dystopian cinema, which is a sub-genre of science-fiction cinema, conveys the human relations in the world of the present and the world of the future to the audience through the world of the future, which has a pessimistic society structure, with the opposite expression of the positive structure offered by the concept of utopia. In this respect, the study provides an explanation of how the concept of surveillance is interpreted in dystopian cinema and how the concept plays a role. Based on the idea that one of the main themes of the films is the "surveillance phenomenon" in films with dystopian narratives, the study began with an effort to define surveillance as an indispensable power tool of postmodern society. Then, in the study, dystopian narrative and surveillance phenomenon in movies have been tried to be examined. After this conceptual framework, in the films Blade Runner (1982, Ridley Scott), Gattaca (1997, Andrew Niccol) and Minority Report (2002, Steven Spielberg), how surveillance became a control element in dystopian narrative was evaluated with descriptive analysis method. As a result, it has been seen that the phenomenon of surveillance, in the films chosen as samples, has loaded functions that alienate people who are watched under the name of security, alienate them from the society they are in, and differentiate the social life through the categories of "us" and "them".

Keywords: Surveillance, Dystopia, Panopticon, Descriptive Analysis, Cinema.

*Corresponding Author: Ass. Dr. Gaziantep University, Faculty of Communication, Public Relations and Promotion Department. suleymansahan28@gmail.com ORCID: 0000-0001-5137-0317

**Gaziantep University, Institute of Social Sciences, Department of Public Relations. rabiabalci27@gmail.com ORCID: 0000-0002-0827-444X

***Gaziantep University, Institute of Social Sciences, Department of Public Relations. mturkeri405@gmail.com ORCID: 0000-0001-5319-584X

Received Date: 04.08.2023 Accepted Date: 22.09.2023 Published Date: 28.09.2023

Is there financial support? Indicate the source of financial support, if any. (Must be answered): No

Is there a conflict of interest? If so, please specify. (Must be answered): No

Is there a thank you explanation? If so, please specify. (Must be answered): No

GİRİŞ

Gözetim, sosyal bilimler alanının farklı disiplinleri içerisinde her daim güncelliğini koruyan bir kavramdır. İletişim alanında yapılan birçok çalışmada da gözetim kavramı ve kavramın tarihsel gelişim ve dönüşümleri farklı açılardan ele alınıp değerlendirilmiştir. Sistematik pratikleri modern dönem ile birlikte başlayan gözetim, Karl Marx, Max Weber, Frederick Taylor gibi düşünürlerin katkısıyla modernite ekseninde tartışılmıştır. Kavram, ilerleyen dönemlerde Anthony Giddens ve Michel Foucault'un öncülüğünde akademi alanında; George Orwell'in katkısıyla ise edebiyat ve popüler kültür alanında inceleme konusu yapılmıştır.

Bu çalışmada, gözetim kavramı klasik anlamı açısından değerlendirilmekte ve distopik sinemada gözetimin hangi unsurlar bağlamında yorumlandığı ve ne gibi işlevleri olduğu sorularına yanıtlar aranmaktadır. Çalışmanın örnekleme, distopik sinemanın öne çıkan filmlerinden olan Blade Runner (1982, Ridley Scott), Gattaca (1997, Andrew Niccol) ve Azınlık Raporu'dur (2002, Steven Spielberg). Bu filmlerin örneklem olarak seçiminde, Bauman ve Lyon'un Akışkan Gözetim (2020) adlı çalışmalarında gözetimi "distopyacı" bir anlayışla yorumlarken adı geçen filmleri de örnek olarak göstermeleri etkili olmuştur. Seçilen filmler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiş ve gözetimin hangi işlevlerle tanımlandığı açıklanmıştır. Çalışmada öncelikle gözetim kavramı üzerinde durulmuş ardından sinemada distopik anlatıya değinildikten sonra betimsel analiz yapıldığı araştırma bölümüne geçilmiştir.

1. KAVRAM OLARAK GÖZETİM

Gözetim kavramının insanlık tarihi kadar eski olduğu bilinmektedir. İletişim teknolojilerinde zaman içerisinde yaşanan değişim ve gelişim, birey ve toplum düzeyinde bir dönüşüm başlatmıştır. Yaşanan bu değişimler; tüketicilerin bedenlerine işleyen, öğrenimlerine hatta gündelik yaşantılarına yansıyan bir gözetleme sistemini de beraberinde getirmiştir. (Foucault, 1992, s. 154; Sönmez, 2016, s. 263).

Gözetim kavramı, geçmişten günümüze kadar iktidarın en önemli işlevsel aygıtlarından biri olarak görülmektedir. İktidarın kendi hegemonyasını oluşturarak güçlü kılması ve bu gücü koruyarak devam ettirmesi bir gözetim sürecini oluşturmaktadır. Kavram olarak gözetim, Fransızcada "bakarak olmak" anlamına gelen surveiller fiilinden

türetilmiştir (Mazıcı, 2018, s. 152). Gözetim olgusuna ilk değinen Marx'tır ve Marx'a göre (2003, s. 367-369) gözetim, kapitalist ekonominin hâkim olduğu devletlerde, egemen ideolojinin isteği doğrultusunda toplumun disipline edilmesinde önemli bir faktör olmaktadır. Weber ise gözetimi, emek ile sermaye arasındaki savaşın bir unsuru olarak "bürokrasi" kavramıyla değerlendirmekte ve gözetimin amacının; ayrıntılı bir şekilde bilgileri kayıt etme ve dosyalama işlevinin olduğunu belirtmektedir (Sucu, 2011, s. 127). Bu amaç, esasında denetimin gerçekleşmesine hizmet etmektedir.

İngiliz toplum bilimci Anthony Giddens ise gözetim faaliyetlerini iki anlama ayırmıştır; ilk anlamıyla gözetim, bireylerin eylemlerini kontrol etmek üzere kullanılabilen kodlanmış bir bilgi birikimidir. Diğer anlamıyla ise, baskı altında olan bireylerin eylemlerinin sürekli olarak izlenmesi şeklindedir (Giddens, 2008, s. 24-25). Bu açıdan bakıldığında gözetim, görmek ve görülmek üzerine temellendirilmiş bir sistemi ifade etmektedir.

Gözetim olgusuna farklı bir açıdan yaklaşarak onu kavramsallaştıran ve literatüre kazandıran isim, Michel Foucault olmaktadır. Foucault'nun söyleminin başlangıcı ise Bentham'ın "panoptikon" modeline dayanmaktadır (Çatalbaş ve Kaya, 2017, s. 28). Jeremy Bentham'ın 1785 yılında hapisane modeli olarak inşa ettiği "panoptikon" kelime olarak pan ve opticon sözcüklerinden türetilmiştir ve yerine getireceği göreve uygun olarak bu yapı, "bütünü gözlemek" anlamında kullanılmıştır (Özdel, 2012, s. 23). Yapının temel mantığı "görünmeden gözetleme" ilkesine dayanmaktadır. Geçmiş tarihlerde uygulanan ceza yöntemlerinden (baskı altına alma, kapatma, karanlıkta tutma vs.) ayrı olarak panoptikon, sistematik bir gözetleme tekniğiyle birlikte, baskı aracı kullanmadan; gözetlenen bireyin zihninde bilinç uyandırarak, denetimi öğrenilmiş çaresizlik doğrultusunda normalleştirmektedir. Bunun sonucunda iktidar, fiziksel açıdan var olmasa da zihinlerde devamlı canlı kalmaktadır (Yanık, 2017, s. 788).

Bentham'ın felsefesinde panoptikon, bir ıslah merkezi olarak belirlemekte ve bu yapı içerisinde bulunan her birey daima izleniyormuş hissine kapılmaktadır (Özdemir, 2020, s. 83). Bina, gözetleyen iktidarın merkezde olabilmesini ve her şeyi gözetleyebilmesini sağlamak için daire biçiminde tasarlanmıştır. Bu sebepten dolayı mahkûm sürekli izlendiği hissine kapılmakta ve bu duruma uygun davranışlar sergilemektedir (Çatalbaş ve Kaya, 2017, s. 29).

Gözetim, Jeremy Bentham'ın Panoptik hapisane mimarisinde, bireylerin denetlenmesi ve ıslah edilmesi için oluşturulan bir paradigma olarak karşımıza çıkmaktadır (Özkan, 2021, s. 74). Bentham gözetimi şimdiye kadar örneğine rastlanılmayan, zihinsel iktidarı elde etmek için kullanılan bir yöntem olarak tanımlamaktadır (Özger, 2016, s. 8). Bu tanıma göre gözetimin zihin üzerinde bir iktidar yöntemi olarak kullanılması, gözetim altında bulunan bireyin her an gözetlendiğini hissettirmekte; gözetim altında olmadığı dahi gözetlendiğini düşünmesine yol açmaktadır.

Bentham'ın panoptikon mimarisine Hapishanenin Doğuşu (1975) isimli eserinde yer veren Michel Foucault, gözetim olgusunu anlamaya yönelik yeni bir yaklaşım getirmiştir. Foucault'a göre (1992, s. 314), cezanın uygulanma yeri olan hapisane aynı zamanda bir gözetim mekânıdır. Hapishanede mahkûm, görülmekte ancak görememektedir; bir bilginin nesnesi konumundadır fakat bir iletişimin öznesi değildir. Panoptikon'un etkisi işte burada varlığını göstermektedir; panoptikon, iktidarı otomatikleştirip bireysellikten çıkartmaktadır. Bu açıdan iktidarın otomatikleşmesiyle, düzeni sağlamak için fiziksel güç kullanmaya gerek kalmamaktadır. Foucault panoptikonu açıklarken, bireylerin gözetlendikleri hissine kapıldıklarında, eylemlerini sınırlandıran bir iç kontrol mekanizmasının varlığından bahsetmektedir. Ona göre bireyler, gözetim altında tutulduklarında devamlı olarak başkaları tarafından denetlendiğini düşünerek güvensizlik duygusuna kapılmakta, bunun sonucunda ise itaat duygusu geliştirmektedirler (Yıldız, 2021, s. 128).

Michel Foucault (2012, s. 86), gözetim sisteminin kökeni olan panoptikon mimarisi yoluyla insanları sürekli denetim altında tutmanın yöntemini gözetlenenin her an gözetlendiğini hissettiği ve zamanla gözetimi içselleştirmesi biçiminde açıklamaktadır. Panoptikon, bir mimari yapıyı ifade etmekten çok, bir sistemin mantığını ve toplumsal kontrol mekanizmalarının işleyişini ortaya koymaktadır. Bu mekanizma, iç dinamikleriyle tüm toplumu başkalaştıran ve bireyleri devamlı kontrol altında tutan disipline edici bir mekanizmadır (Barış, 2017, s. 161). Sonuç olarak panoptikonun yalnızca cezalandırma amaçlı oluşturulan bir mimari yapı değil, birçok çevrede uygulanmak üzere üretilen bir sistem olduğunu söylemek mümkündür.

Öznenin varoluşunu gerçekleştirebilmesi için aynaya ihtiyacı vardır. Aynada kendini göremeyen özne, kendi gerçekliğini fark edemez, bu açıdan görmek ve görünmek varoluşumuzu kanıtlar (Çoban, 2009, s. 2). Var olan birey görmek ve görünmek ister. Panoptikon ile gözetim arasındaki bağlantı var olmanın temellerine dayanır. Panoptikon mimarisinin tasviri bizlere şunu söylemektedir; gözetlenen kişi görüldüğünü biliyor ama onu kimin gördüğünü bilmiyordur. Tasarlanan bu mimari yapı, kontrol edilebilir kitlelerin varlığını destekler niteliktedir.

Panoptikon, farklı araştırmacılar tarafından da incelenmiş bir kavramdır. Foucault (2012) gözetimi iktidar ile ilişkilendirmiştir. İktidarın silahı artık gözetimdir. Gözetim, mahkumların sürekli gözetlendiğine inandırılması ve böylece iktidarın otomatikleştirilmesiyle işlemektedir. Fakat Foucault, bu sistemin toplumdaki diğer kurumlara da aktarıldığını savunmaktadır. Eğitim kurumları, hastaneler ve fabrikalar, hapishanelerdeki bu panoptik sistemi kendilerine uyarlamışlardır ve iktidarın bakışını kurumsal mekanizmaların merkezine yöneltmişlerdir (Öztürk, 2013, s. 135).

Gözetim kavramı, modernleşme öncesi çağlarda sadece federal devletleri, askeri birlikleri, göçebe yaşayan toplulukları, kiliseleri ve bazı büyük imparatorlukları kapsayan bir olgu (Aslanyürek, 2016, s. 87) olarak ele alınsa bile Foucault'a göre (1992, s. 70) günümüzde iktidarın insanlar üzerindeki yasal kontrol aracı olarak konumlanmaktadır.

Günümüz koşulları değerlendirildiğinde enformasyon toplumundan gözetim toplumuna doğru bir değişim yaşamaktayız (Çaycı ve Çaycı, 2016, s. 159). Bilgisayar teknolojisinin güçlenmesi ve yaygınlaşması, gözetleme pratiklerinin küreselleşmesine ve sanal ortamlara taşınmasına neden olmakta, böylece dijital ortamda kesintisiz gözetim yapılabilen bir sistem ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2019, s. 705). Gözetim artık, belirli bir zaman ve mekân olmaksızın akışkan bir şekilde dolaşmaktadır (Lyon ve Bauman, 2020, s. 16). Bu bakımdan, bireylerin her an gözetim altında tutulduğuna yönelik bir anlayış, onların davranış kodlarını değiştirerek kısıtlanmasına sebep olmakta, böylece davranışlarını tek boyutlu hale getirmektedir (Çatalbaş ve Kaya, 2017 s. 23).

Panoptikon kavramı günümüzde farklı kavramsallaştırmalarla gündeme gelmektedir. Didier Bigo, ban-optikon tanımlamasıyla küreselleşmenin güvensizliğinin etkilerine vurgu yapmaktadır. Bigo'a göre ban-optikonun üç özelliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ban-optikon, liberal toplumlar içerisinde olağanüstü halleri

normalleştirecek olağanüstü bir güce sahiptir. İkinci olarak, ban-optikon, gelecekte yapabileceklerine ilişkin potansiyel tehlike içeren insanların profillerini çıkarmaktadır. Son olarak ise ban-optikon, dışlanmayan insanları normalleştirir ve özgürce hareket ettiklerine inanmasını sağlar (Lyon ve Bauman, 2020, s. 76). Bigo, ban-optikon kavramıyla ulus ötesi, küreselleşmiş ve güvenlik temalı bir gözetimin üzerinde durmaktadır.

Gözetim kavramı, teknolojinin gelişimine paralel olarak zamanla kalabalıkların azınlıkları izlemesi anlamında sinoptikon (Mathiesen, 1997), herkesin, her yerde birbirini gözetlemesi anlamında omniptikon (Sprague, 2007) kavramlarıyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır. İnsan hayatındaki dönüşümler, kavramın da içeriğinin çeşitlenmesine ve farklı bağlamlarda değerlendirilmesine neden olmuştur.

Bauman'a göre günümüz dünyasında artık pan-optik sonrası bir dönem yaşamaktayız. (Lyon ve Bauman, 2020, s. 15). Zira artık iktidar elektronik teknolojiler sayesinde varlığını kazanan bir yapı haline gelmekte bu durum ise farklı denetim ve kontrol mekanizmalarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu kontrol mekanizmaları ise tüketimin bir parçası olarak adeta "açık hapisane" formunda hayatın her alanında etkisini göstermektedir.

2. SİNEMADA DİSTOPİK ANLATI

Ütopya kavramı, toplumlarda var olan sıkıntılara ve olumsuzluklara rağmen, umudu kaybetmemeyi ifade etmekte; mevcut şartlar içinde hayal gücünü kullanmanın, sınırları zorlamanın ve ideal olana ulaşmak için eleştirel düşünme yeteneğinin önemini vurgulamaktadır. (Atasoy, 2020, s. 1139). İlk defa 1747'de Henry Lewis Young tarafından kullanılan ütopya kavramı, 17. yüzyıl sonrasında edebiyat alanında, mevcut olmayan ideal bir ülke için kavramsallaştırılmıştır (Milner, 2012, s. 89-90 akt. Bayraktar, 2021, s. 582). Olmayan bir yeri betimleyen ütopyalarda, farklı açılardan idealize edilerek insanların ulaşmaya çalıştığı bir dünyayı ifade ederken; distopyalar, kaçınılması gereken olumsuz kurgulardır.

Ütopyanın tam tersi bir anlamı ifade eden distopya, hayat koşullarının kötü olduğu ve her türlü olumsuzlukların yaşandığı bir toplumu işaret etmektedir. Bu doğrultuda distopya, ütopyik toplum anlayışının anti-tezini ifade etmek için kullanılan bir kavram

olmaktadır. Distopya kavramı, topluma dair her şeyin giderek daha da kötü olacağı savını öne sürmektedir. Ütopyada ideal toplum ve yaşam ortaya konulurken; distopya bunun karşıt kavramı olarak toplumda yaşanan kusurları dile getirmektedir (Ülger, 2018, s. 8). Bu açıdan distopik anlatı aracılığıyla toplumda yaşanan sorunlara dikkat çekilmektedir.

Geleceğin dünyasını ve günümüzün insan ilişkilerini aktaran bir anlatı ortaya koyan distopik anlatı, bilimkurgunun bir alt türü olarak, içinde bulunduğumuz dünyanın gerçekliğini geleceğin dünyasına taşımakta ve karanlık bir sistem yaratmaktadır. Bir taraftan gelecek adına kaygılanmamızı sağlarken, diğer taraftan ise içinde bulunduğumuz dünyada farkında olmadığımız olumsuzlukları, gelecek hayalinin yabancılaştırdığı bireyler sayesinde görünür kılmaktadır (Ceyhan, 2019, s. 62). Bilim kurgu yazarları, günümüz toplumunu eleştirmek için distopyayı kullanmaktadırlar. Bilim kurgu, ütopyik ve distopik senaryolar arasında, gelecek ile ilgili umut ve korkuları yansıtmakta ve bu umut ve korkuları bilim ve teknolojiyle bağlantı kurarak sunmaktadır (Varadharajan ve Ramesh, 2016, s. 22).

Distopik anlatılar, aslında var olmayan toplumları detaylı bir şekilde inceleyerek, halihazırdaki mekân ve zaman sınırlılığı dahilinde kurgulamakta, böylece okuyucuların/izleyicilerin içinde buldukları olaylar ile çok daha fazla olumsuz bir yapıya sahip olan toplumsal bir düzen arasında karşılaştırma yapmalarına imkân tanımaktadır (Gelberi ve Yılmaz, 2021, s. 16). Uzak bir geleceğin tasviri gibi görünse de distopyanın, hemen hemen her zaman üretildiği toplumla ve o toplumdaki siyasal, sosyal ve kültürel yapıyla ilişkisi bulunmaktadır. Bu anlamda, distopik anlatıların öngörme, ikaz etme ve uyarma anlamında, günümüz dünyasıyla ilişkilendirilecek güçlü bir potansiyele sahip olduğunu savunmak yanlış olmayacaktır (Atasoy, 2020, s. 1141).

Distopya, her şeyin kusurlu olduğu ve hayal dahi edilemeyecek kadar işlerin kötüye gittiği bir dünyayı bizlere sunmaktadır. Her kavramın olgunlaşmasında olduğu gibi distopya kavramının olgunlaşmasında da tarihsel süreçler ve teknolojik gelişmeler etkili rol oynamıştır. Distopya kavramının ortaya çıkmasındaki süreç ise sanayi devrimi ve sonrasında yaşanan gelişmelerdir. Sanayi devriminin ortaya çıkışındaki etken ise buhar makinesinin icadıdır. Başlarda yararlı bir buluş olarak görülen bu icat, zaman geçtikçe emek sömürsünün ve ülkeler arasındaki güç savaşlarının yaşanmasına sebep olmuştur. Teknolojik gelişmelerin, özellikle güç elde etmek isteyen taraflarca çıkar elde etmek için

kullanılması, sanayi devriminde önemli olayların gelişmesine de zemin hazırlamıştır (Yılmaz, 2021, s. 33).

21. yüzyılda popülerlik kazanan distopik anlatılar, felsefe metinlerinin, edebi romanların ve sinemanın vazgeçilmez kurgu zenginliğini oluşturmaktadır. Örneğin, “Demir Ökçe” (Jack London), “Biz” (Yevgeni Zamyatin), “Cesur Yeni Dünya” (Aldous Huxley), “Bin Dokuz Yüz Seksen Dört” (George Orwell) ve “Fahrenheit 451” (Ray Bradbury) gibi edebiyat alanına damga vuran eserlerle, yine ülkemizde yayımlanan Son Ada (Zülfü Livaneli), Gökdelen (Tahsin Yücel), Yalnızlar (Orhan Bener), Sıcak Kafa (Afşin Kum) gibi distopik kurgu eserleri ile farklı bir bakış açısı geliştirilerek, distopik dünyanın karamsar havası okuyucuya sunulmuştur.

Distopya, olumsuzlukları içerdiğinden dolayı “karanlık ütopya” şeklinde değerlendirilmektedir. Bu nedenle ünlü distopik roman yazarlarının Sovyetler Birliği ve Orta Avrupa’da yaşanan totaliter rejim gibi durumların, kendi yaşadıkları toplumlarda da görülebileceğine yönelik korkuları, distopik kurgu ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Akkoyun, 2016, s. 34).

Distopik anlatı, edebi romanların olduğu kadar sinemanın da önemli konularından birini oluşturmaktadır. Hem görsel hem de işitsel bir sanat olan sinemada distopya tasvirleri, kimi zaman korku duygusunu kimi zaman yakın geleceğin kusurlu bir fotoğrafını gözler önüne sermiştir. Distopyayı konu olarak işleyen eserler, var olan mevcut yapının daha iyi görüntüsünü sunmamakta; aksine mevcut yapının dönüştüğü, daha kötü bir senaryo ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, distopik eserlerin temel konusunu genetik manipülasyonlar, baskıcı rejimler, doğal afetler, büyük yıkımlar, siyasal ve toplumsal krizler oluşturmaktadır (Korkmaz, 2020, s. 2).

Distopyalar genellikle egemen toplumu reddeden “yabancılaşmış” bir karaktere sahiptir. Bu bakımdan metnin toplumsal eleştiri kapasitesini, yani distopik metindeki ütopyik beklentiyi oluşturan tam da bu anlatı unsuru olmaktadır (Moylan, 2000, s. 147). Distopik anlatının olduğu filmler, kurgusal bir evren inşa etmekte ve insan yapımı felaketler, hastalıklar, teknolojik ilerlemeler veya sınıf temelli ayaklanmalar gibi senaryoları içermektedir (Serttaş, 2018, s. 349). Distopik toplumlarda eşitlik ve özgürlük vaat eden ütopyik dünyanın tam tersi bir durum söz konusu olmaktadır. Yurttaşlar insanlıktan çıkarılmakta ve bireyin özgür iradesi ortadan kaldırılmaktadır (Varadharajan

ve Ramesh, 2016, s. 22). Belirtmek gerekir ki; distopya, mutluluğun sadece bir grup seçkin ve düzene karşı çıkmayan azınlığa ait olduğu bir düzeni işaret etmektedir (Bali, 2016, s. 5).

3. YÖNTEM

Çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, nitel veri analizinin bir türü olmaktadır. Nitel veri analizinde toplanan verilerin betimlenmesi ve doğrudan alıntılarla zenginleştirilmesi önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 240). Betimsel analiz, çoğunlukla nitel veri üzerinde detaylı bir ayrıştırma gereksinimi olmadan bulguların işlenilmesinde kullanılmaktadır (Baltacı, 2019, s. 377). Betimsel analiz, belirli bir konu dahilinde yapılan bütün çalışmaların eğilimlerini ve araştırma sonuçlarını tanımlayıcı bir formatta değerlendiren sistemli çalışmaları içermektedir (Çalık ve Sözbilir, 2014, s. 34). Betimsel analizde araştırmanın tanımlayıcı bulguları değerlendirilmekte; birbirine benzeyen ve birbiriyle ilişkisi bulunan veriler, önceden belirlenmiş temalar ve kavramlar dahilinde birleştirilerek analiz edilmektedir (Karataş, 2017, s. 75).

Betimsel analizin amacı, görüşme ve gözlem sonucunda elde edilen bulguların düzenlenip yorumlanarak sistemli bir şekilde sunulmasıdır. Veriler, önceden belirlenen temalar doğrultusunda, aralarında neden-sonuç ilişkisi kurularak ve gerektiğinde karşılaştırma yapılarak gruplandırılır ve yorumlanır (Karataş, 2015, s. 72).

Bu açıklamalardan yola çıkan çalışmada, “güvenlik”, “ideal düzen” ve “yabancılaşma” olarak üç tema belirlenmiştir. Örneklem olarak seçilen Blade Runner (1982, Ridley Scott), Gattaca (1997, Andrew Niccol) ve Azınlık Raporu (2002, Steven Spielberg) filmleri, belirlenen bu tematik çerçeve üzerinden incelenmiş ve elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemi kullanılarak yorumlanmıştır.

3.1. Analiz ve Değerlendirme

Çalışmanın bu bölümünde, örneklem olarak seçilen filmlerin betimsel analizi gerçekleştirilecektir. Seçilen filmlerde, gözetim kavramının hangi unsurlar üzerinden tanımlandığı ve ne gibi işlevler üstlendiği özellikle de gözetimi açıklayan kavramlardan biri olarak öne çıkan panoptikon tarzı gözetimin nitelikleri ve distopik sinema anlatılarından (Serttaş, 2018) yola çıkarak açıklanacaktır. Analizlerde öncelikle filmin

genel atmosferi açıklanacak ardından belirlenen gözetim temaları olan “güvenlik”, “ideal düzen”, ve “yabancılaşma” kavramları açısından gözetim detaylandırılacaktır.

Gözetim temalarından biri olan güvenlik ile ilgili Karl Deutsch, Michel Foucault, Gilles Deleuze gibi önemli isimlerin birçok çalışmaları mevcuttur. Deutsch, güvenliği karşılıklılık kavramıyla ilişkilendirerek “güvenlik topluluğu” yaklaşımı geliştirmiştir. Bu yaklaşım ile savaş döneminde birbirleri ile iletişim kuramayan toplumları ortak bir değer sistemi içerisinde toplamayı amaçlamıştır. Güvenlik topluluğu, toplumdaki grupların birleştiği, kurumsal faaliyetlerin karşılıklı bir şekilde açık tutulduğu, “biz” duygusunun geliştiği ve devletlerden çok toplulukların karşılıklı ilişkiler kurduğu bir savı savunmaktadır (Dedeoğlu, 2004, s. 11). Ancak Deutsch’un yaklaşımı, yalnızca güvenliğin içsel değişkenliklere göre ortak bir algı oluşmasına hizmet etmemekte; aynı zamanda “biz” olmayı mecbur bırakan bir düşmana da ihtiyaç duymaktadır.

Gözetim kavramı, bir kişinin veya bir sistemin, belirli bir alanı, faaliyeti veya kişiyi izlemesi, gözlemlemesi veya denetlemesi için kullanılan bir terimdir. Güvenlik ise bir olgunun veya bireyin tehlikelere karşı korunması anlamına gelmektedir. Gözetim ve güvenlik arasındaki ilişki, güvenlik amacıyla yapılan gözetimin, riskleri önlemek, tehlikeleri tespit etmek veya suçları engellemek gibi hedeflere yönelik olduğunu göstermektedir. Örneğin, bir alışveriş merkezindeki güvenlik kameralarının kurulması, hırsızlık veya saldırı gibi olayları tespit etmeyi ve önlemeyi amaçlayan bir gözetim önlemidir.

Didier Bigo, gözetimin aslında Foucault’nun disiplin ve güvenlik ayırımının birleştiricisi olduğunu belirtmektedir. O’na göre güvenlik, hiç durmadan değişim geçiren teknolojilerle dünyadaki hareketliliği izleyerek, bir anlamda gözetimin ta kendisi olmaktadır. Güvensizlikler ise günümüzün güvenliği sağlanmış toplumların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Lyon ve Bauman, 2020, s. 121-122). Sonuç olarak, gözetim kavramı ve güvenlik arasındaki ilişki, güvenlik amacıyla yapılan gözetimin riskleri azaltma ve tehlikeleri tespit etme çabalarını yansıtır. Ancak, bu ilişkide kişisel gizlilik ve bireysel özgürlükler gibi diğer faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Gözetim temalarından bir diğeri ise ideal düzendir. İdeal düzen ve gözetim toplumu kavramları, toplumda istenilen düzeni ve güvenliği sağlamak amacıyla gözetim mekanizmalarının nasıl uygulanabileceğini ifade etmektedir. Ancak, ideal düzen ve

gözetim toplumu için herkesin aynı görüşte olması veya net bir tanımın bulunması mümkün değildir. İdeal düzen, toplumun güvenliğini, düzenini ve refahını en üst düzeyde tutmak amacıyla belirlenen bir amacı ifade etmektedir. Nitekim ideal bir düzen yaratmak ve kaosu önlemek adına aşırıya kaçan gözetimin “bireysel özgürlükleri kısıtlayabileceği ve mahremiyeti ihlal edebileceği” düşüncesi ortaya çıkabilmektedir.

Bauman’a göre (2003, s. 62), iktidar bilgiye gereksinim duymakta; bilgi ise iktidara meşruluk ve etkinlik kazandırmaktadır. Bauman, bu açıdan Foucault’nun iktidar-bilgi ilişkisine benzer bir düşüncüyü savunmakta; gözetimin, bireyleri pasivize ederek iktidarın bir nesnesi haline geldiğini belirtmektedir. Bireylerin sürekli gözetlendiği düşüncesi, bireylerin davranış kodlarını değiştirip kısıtlamasına sebep olmakta ve davranışları tek bir boyuta indirmektedir. Bauman’ın söylemiyle gözetim, öznel topluluğunu tek boyutlu nesnel topluluğuna dönüştürmektedir. Böylece, farklılık gösteren davranış kodları yerine, tek boyutlu bedensel bir ritim anlayışı dayatılmaya çalışılmaktadır. Sonuç olarak; bu bedensel ritim, tek tip insan, tek tip düzen yaratmakta ve ideal yaşam adı altında toplumun güvenliği, düzeni ve refahını sağlamak için gözetim mekanizmalarının kullanımını ifade etmektedir.

Gözetimin son teması olan yabancılaşma kavramı, bireyin kendisine, diğer insanlara, doğaya veya topluma karşı bir tür kopukluk hissi yaşamasını ifade edebilmektedir. Gözetim toplumu, yaygın gözetim araçlarının kullanımıyla bireylerin özel yaşamlarını ve mahremiyetlerini etkileyebilmektedir. Bu durum, bireylerin kendilerini izlendiği veya sürekli gözetlendiği hissini yaratır ve yabancılaşma duygusunu artırmaktadır.

Toplumda birey, gözetlenen konumdadır ve gözetlenen ne zaman ve nasıl gözetlendiğini bilmediği için sürekli gözetleniyormuş gibi davranmaktadır. Bu tarz bir gözetim, aynı zamanda modern toplumlar bakımından bir disiplin sembolüdür. Foucault (1992, s. 214-216) disiplini, insanları kontrol etmek, yönetmek ve normalleştirmek için işlevsel güç ilişkilerinin biçimleri ve tahakküm teknolojileri olarak değerlendirir. O’na göre disiplin toplumu bir tür sosyal karantinadır. Bu karantinadaki birey ise toplumda yabancılaşır. Sonuç olarak, gözetim toplumu kavramı, yabancılaşma duygusuyla ilişkilendirilebilmektedir. Gözetim toplumu, bireylerin sürekli izlendiği ve gözetlendiği bir ortamda yaşama potansiyelini taşır, bu da yabancılaşma hissini artırmaktadır.

3.2. Gattaca

1997 yılı yapımı olan film, Andrew Niccol tarafından yönetilmiş, başrollerini ise Ethan Hawke, Uma Thurman ve Jude Law gibi isimler paylaşmıştır. Film izleyiciye, genetik mühendisliğinin çok ileri bir seviyeye geldiği, DNA üzerine odaklanan ve bilimsel açıdan kusursuz insanların yaratıldığı bir dünya sunmaktadır. Filmin atmosferinde belirginleşen ögeler, insanlarda duygusal tepkilerin fazla olmaması, tek düze giyim biçimleri, işe odaklanmış insanlar ve herhangi bir ruh taşımayan belirli bir zevk ifade etmeyen binalardır.

Film, “Tanrının yarattığı el işini düşünün, onun çarpık yarattığını kim düzeltebilir” ve “Sadece Doğa Ana’ya müdahale edeceğimizi düşünmekle kalmıyor, Ana’nın bizden bunu beklediğini düşünüyorum” sözleri ile başlamaktadır. Bu sözler, filmin genel gördüşatının da kısa bir özetini vermektedir. Bu sözlerden sonra herkesin sıralı ve düzenli olarak işe gittiği Gattaca görüntüsü dikkat çekmektedir. Çalışanların tamamı işe girerken parmak izi okuması yaptırmaktadır. Kayıt altına alınma işe girerken başlamakta ve çalışma süreci boyunca devam etmektedir. Gözetim bu çalışma alanında klasik işlevlerinden biri olan emeğin işgücü süreci içerisindeki kontrolünü yerine getirmektedir.

Filmin geçtiği dönemde bireyler doğar doğmaz, gelecekte karşılaşacakları sağlık sorunlarına ilişkin bir taramaya tabii tutulmakta tahmini yaşam süresi bile kolaylıkla söylenmektedir. İnsanın doğarken bile mükemmelliğin arandığı bir zamanda diliminde doğal yollarla gerçekleşebilecek aksiliklerin önüne geçebilmek adına herhangi sağlık sorunundan, saç rengine kadar idealize edilmiş bedenler yaratmak amaçlanmaktadır. “Doğal olarak hiçbir kalıtsal rahatsızlığa yatkınlığı olmayan” bireyler, aileler için mükemmel bir hediye haline gelmiştir. Filmin kahramanı Vincent, kendi ailesini kastederek artık böyle çocuk sahibi olma yönteminin ailelerin birçoğu tarafından uygulandığını “Zamanın diğer ebeveynleri gibi onlar da artık doğal sayılan yollarla dünyaya getirebilecekleri ikinci bir çocuğa karar verdiler” sözcükleriyle ifade etmektedir. Vincent’in ailesinin gittiği doktorun belirttiği gibi “Normal yolla bin kez deseniz elde edilemeyecek olan neticeye” artık insanlar ulaşabilmektedir.

Filmde, insanlar doğar doğmaz kayıt altına alınmaktadırlar. Basit bir kan testiyle ileride geçireceği hastalıklar yüzdelik değerlerle verilmekte, insanların ne kadar yaşayacağı öngörülmektedir. Artık insanlar doğdukları andan itibaren gözetlenmekte ve

bilgileri depolanmaktadır. İnsanların hayatlarını nasıl sürdürecekleri, hangi işi yapabilecekleri, hangi işleri asla yapamayacakları belirlenmiş durumdadır. Doğuştan kronik rahatsızlıkları olan insanlar, toplumda ötekileştirilmiştir. Vincent'in yaptığı gibi temizlik işçisi olmaktan öteye gidememektedirler ve bu durumu değiştirmek gibi bir olasılık söz konusu değildir. Çünkü her şey doğumla birlikte kaydedilmekte ve bütün eksiklikleriniz, bir ömür küçük bir idrar testiyle birlikte sizinle beraber yaşamını sürdürmektedir. Geçersiz olarak tanımlanan kişilerin hangi işleri yapacağı, nerede yaşayacağı, kimlerle iletişim kurabileceği sistem içerisinde belirlenmiş durumdadır.

Gözetim kavramı, film boyunca insanların hareketlerini takip etmenin ötesinde işlevler üstlenmiştir. Kan ve idrar testinin sonuçları insanların yalnızca isimlerini vermemekte, onların hayatta yapabileceklerinin ve yapamayacaklarının rotasını belirlemektedir. İnsanların bu hayatta iyi yaşam koşullarını sürmesinin şartı mükemmel olarak doğmaktır. Gözetim bu mükemmelliğin aracıdır. Gözetimin yarattığı mükemmelliğin sürdürülmesinde toplumun biz ve onlar üzerinden ayrılması önemlidir. Bedenin sağlığı üzerinden yapılan ayrımlar, doğumla birlikte kontrol edilmekte, insanların birbirlerinin alanı içerisine girmesine müdahale edilmektedir. Kendi durumundaki birçok insan gibi nerede iş bulduysa çalıştığını ifade eden Vincent'in şu sözleri toplumdaki ayrımın göstergesidir: "Artık sosyal statü ve deri rengi tarafından belirlenmeyen yeni bir alt sınıfa aittim. Günümüzde bilime dayalı bir ayrımcılık var". Vincent'in bahsettiği bilime dayalı ayrımcılık, gözetleme tekniklerinin gelişimiyle kontrol altında tutulmaktadır.

Gattaca filminde bireylerin yalnız hali fark edilmektedir. Gattaca'ya giren insanların hiçbiri birbirleriyle konuşmamakta hatta göz teması kurmamaktadırlar. Çalışırken de herhangi bir diyaloga rastlanmaz. Yalnızca filmin kahramanları olan Vincent ve Irene arasındaki duygusal bir yakınlaşma oluşmuştur. Kan ve idrar testleriyle insanların kimlik bilgilerine ulaşıldığı, yaşama dair her şeyin gözetlendiği dünyada insanlar birbirlerine yabancılaşmış, aralarında bağ kopmuştur. İnsanların beklentilerin çok net olması, yine insanların birbirleriyle bağ kurmasını da gereksiz kılmıştır. İster geçersiz insanlar olsun isterse mükemmel yaratılmış insanlar olsun, herkesin yapması gereken roller zaten belirlidir ve bu rollerin mekanik bir düzlemde yerine getirilmesi yeterlidir.

3.3. Blade Runner

1982 yılı yapımı olan filmin yönetmenliğini Ridley Scott yapmıştır ve başrollerini Harrison Ford, Sean Young ve Rutger Hauer yer almaktadır. Film yıl itibariyle 2019'da geçmektedir. Filmin geçtiği dönemde otomobiller uçmakta, dünya dışındaki kolonilerde yaşam sürmekte, insan ve diğer canlıların birebir kopyaları üretilmektedir. Dünya üstün teknolojilerin kullanıldığı bir yaşam alanı haline gelmiştir. Her yerde gökdelenler, uçan araçlar ve bu uçan araçlarla halk, devamlı gözetim altındadır. Film başlarken bir gözün içerisinden kentin yansıtılması, kentin sürekli gözlendiğini kanıtlar niteliktedir. Film, atmosfer olarak sürekli yağmurun yağdığı, trafiğin yoğun olduğu, karmaşanın belirginleştiği, güneşin kendini göstermediği, kasvetli, insanların devamlı koştuğu, ama kimsenin kimseyle konuşmadığı bir yapıdadır. Bu durum ise küresel iklim koşullarının gelecekteki distopik bir görünümü olarak izleyiciye sunulmaktadır. Yine filmde Retro objelerin fütüristik dekorlarıyla organik ve inorganik öğeler bir araya geçmiştir (Serttaş, 2018, s. 352).

Filmin geçtiği mekân ve zaman fazlasıyla karanlık, boğucu ve karmaşıktır. Film bilim kurgu olarak nitelendirilse dahi kullanılan birçok imge ile distopik bir filmidir. Dünya yaşanmaz bir hal almıştır ve yeni bir gezegende yeni bir hayat vaat eden, film boyunca sürekli arkada dönen reklam filmin dünyasının ne kadar distopik olduğunun göstergelerinden biridir. Film göz ile başlamakta ve ölümler gözün ölümü ile gerçekleşmektedir. Yeni dünyada var olmanın anlamı görmektir. Yeni dünyada idealize edilmiş bir yaşam vardır. Ölümden korkan Roy onun ne kadar mükemmel olarak tasarlandığını anlatan Tyrell'a sonuçta öleceğini söylediğinde aldığı cevap "Her şey sonuçta ölür istenilen şey en iyi şekilde yaşamak" şeklindedir.

Filmde, Tyrell şirketi robot üretme alanında çok gelişmiş ve insanların neredeyse aynısı olacak şekilde Nexus adı verilen kopyalar üretmektedir. Bu kopyalar insanlara köle olmak için üretilmiş ve dünya-dışı kolonilerde yaşamaktadırlar. Duyguları olmayacak şekilde üretilen ve belirli bir yaşam süresi olan kopyalar daha sonra anlaşılacağı üzere kendi duygularını keşfetmiş ve insanlığa karşı bir ayaklanma gerçekleştirmişlerdir. İnsanları her yönden taklit etmesi için tasarlanan kopyalar, zamanla sevgi, öfke ve korku gibi insani duyguları hissetmeye başlıyorlar. Bundan dolayı da tasarımcılar tarafından bir emniyet mekanizması geliştiriliyor. O mekanizmanın adı ise Deckard'ın amiri Bryant'ın

dediği gibi “dört yıllık yaşam süresi” dir. Filmde geçen yazıda “buna infaz değil ‘emekliye ayırma’ deniliyor” sözü aslında kopyaların belirli görevleri yerine getirdikten sonra işlevlerinin sona erdiğini ve asla insan gibi yaşamayacaklarını göstermektedir. Kopyaların kurulmaya çalışılan ideal düzenin devamlılığı için çalışması ve emek harcaması gerekmektedir.

Kopyaları infaz etmek için Rick Deckard’ın arasında yer aldığı bir keskin nişancı birimi kurulmuştur. Deckard, kopyaları öldürmek üzere görevlendirilmişse bile bunu başta istemez. Zorla götürüldüğü polis merkezinde kendisine “polis değilsen bir hiçsindir... seçme şansın yok” denilir. Bu konuşmada “polis” olarak tasvir edilenin aslında tüm gücü elinde bulunduran yani gözetleyen kesim olduğu söylenebilir. Ayrıca filmde, anonslarla yapılan dünya dışı kolonilerde daha iyi bir yaşam vaadinin sunulması ve gerçek hayvanların sadece zengin kesime ait olması gibi unsurlar sınıfsal bir ayrımın söz konusu olduğunu göstermektedir.

Filmde kopyaları tespit edebilmek için bir test uygulanmaktadır. Bu test bir konuşmacı tarafından sorulan sorular eşliğinde, deneğin gözünü takip eden bir cihaz tarafından TV ekranına yansıtılarak yapılmaktadır. Gözlerin takip edilmesinin bir nedeni ise kopyaların gözünde bir ışığın yansıyor olmasıdır. Filmde göz simgesinin sürekli olarak kullanılması, bir gözetim olgusunun varlığını vurgular niteliktedir. Deckard, bu testi Tyrell şirketinin sahibi olan Eldon Tyrell’in yeğeni Rachael’a yapar. Bu sahnede Rachael’ın bir kopya olduğu anlaşılır ancak kopya olduğunu Rachael’in kendisi bilmemektedir. Bu durum üzerine şirket çalışanlarından biri olan Gaff, şirketin hedefinin “insandan daha insan” bir kopya üretmek olduğunu bu nedenle kopyaların kendilerinin ne olduğunu bilmemeleri için “anılar” ürettiklerini söyler. “Onlara bir geçmiş verirsek onları daha iyi denetleyebiliriz” sözüyle kopyalar için neden anılar ürettikleri açıklanmaktadır. Anılar sadece hafızalara yerleştirilmekle de kalmaz, fotoğraflarla da bu durum desteklenir. Çünkü fotoğraflar gerçeğin yansımasıdır. Filmde kopyaları denetim altında tutmak için anılar oluşturulması, gerçek dünyada gücü elinde bulunduranların kitleleri kontrol altında tutmak için gündemi belirlemelerini tasvir eder niteliktedir.

Blade Runner filminde teknolojinin geldiği nokta Gattaca filmiyle benzerlikler taşımaktadır. Gattaca filminde nasıl mükemmel insanlar yaratılıyorsa, bu filmde de mükemmel kopyalar yaratılmaktadır. Blade Runner filminde yine Gattaca’da olduğu gibi

insanların her şeyi kayıt altına alınmaktadır. Özellikle de üretilen kopyaların hangi özellikleri taşıdığı, hangi işleri yerine getirebilecekleri kayıt altında tutulmaktadır. Bu kopyalardan da üretim amaçlarına uygun olarak davranmaları ve çalışmaları beklenmektedir. Teknolojinin geliştiği her şeyin kaydedildiği dünyada insanlar arasındaki iletişimin son derece zayıf olduğu görülmektedir. Sürekli izleniyor olmak yabancılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Her iki filmde de insanların dünya dışındaki yaşama ulaşabilmek için başta tıbbi yeterlilikler olmak üzere birçok yeterliliği yerine getirmesi beklenmektedir.

Filmin ilerleyen sahnelerinde Deckard'ın son kopya ile olan savaşını görmekteyiz. Burada geçen “Korkmak bayağı bir şeymiş değil mi? İşte köle olmak da böyle bir şey” sözüyle sistem içerisinde bulunanların ne kadar ağır koşullar altında olduğunun eleştirisi yapılmaktadır. Kopyanın yaşam süresinin sona ermesi ve elindeki beyaz güvercinin uçması ise bu sistem içinde bulunanların tek kurtuluş yolunun ölüm olduğunu göstermektedir.

Dedektif Deckard'ın rüyasına giren son sahnede karşısına çıkan tek boynuzlu at figürü, mitolojide masum ve saf olduğu düşünülen, kanını içen kişiyi ölümsüz kılan, bu nedenden dolayı onu öldürmenin uğursuzluk getirdiğine inanılan efsanevi bir mitolojik yaratıktır. Filmde bu imgenin kullanımı Deckard'ın bilinçaltına yapılan bir göndermedir. Decard, gündelik hayatında sürekli yalnızdır. Kendisine yönelik yaptığı tek davranış ise yemek yemektir. Arkadaşları ve ailesi yoktur. Duygusuz ve duyarsız bir profil çizer. Bu profil bize insanın kendine yabancılaşmasını sunar.

Filmde Deckard'ın bir belirsizlik içerisinde olduğunu görmekteyiz. Gerçekte kim olduğunu bilmemesi ve geçmişinin olmaması onun da bir kopya olabileceği şüphesi uyandırmaktadır. Rüyasında tek boynuzlu at görmesi ve son sahnedeki tek boynuzlu at figürünü bulması aslında onun da bir kopya olabileceğini göstermektedir. Son sahnede Goff'un söylediği “Yaşamayacak olması kötü ama zaten kim yaşıyor ki” sözüyle kopyaların yaşam sürelerinin kısıtlı olduğunu ve bu nedenle yaşayanların da aslında birer kopya olabileceği anlatılmaktadır. Kopya olmak ise sistem içerisinde köle olmanın bir diğer adıdır.

3.4. Azınlık Raporu

2002 yılı yapımı olan Azınlık Raporu filmi, Philip K. Dick'in kısa hikayesinden senaryolaştırılmıştır. Yönetmenliğini Steven Spielberg'ün üstlendiği filmin ve başrollerinde Tom Cruise, Samantha Morton, Colin Farrell ve Max von Sydow yer almaktadır. 2054 yılında geçen filmde, üstün teknolojik aygıtlar ve “kâhin” olarak adlandırılan psişik güçlere sahip insanlar kullanılarak, cinayet oranını sıfıra indirebilmek için bir suç öncesi departmanı kurulmuştur. Suç öncesi departmanı, suçları önceden öngörebilen kâhinler sayesinde gelecekte görüntüleri kullanarak cinayet gerçekleştirilmeden olay yerinde olabilmektedir. Tom Cruise'ın canlandırdığı John Anterton da sistemin kusursuzluğuna inanan birim çalışanıdır.

Kâhinler, gelecekte işlenebilecek suçları öngörerek sisteme aktarıyor, böylece sistem, insanları suç işlemeyen tutukluyor. Denetim için gelen müfettişin “Sistem insanları cinayeti işlemeyen önce yakalıyor. Yakaladığınız insanlar henüz masum... Suç işlemeyen kişileri yakalıyorsunuz” sözleri suç temalı öngörülebilir bir gelecek inşa edilme amacı taşıdığını göstermektedir. Artık tek yapılması gereken “gelecek kurbanları tasdik etmek ve korumak” tır. Filmde mükemmel bir sistem inşa edilmiş ve insanın idaresi yok sayılmıştır tercih hakkı yoktur. Filmin bir diğer kahramanı Danny Witwer'ın ifade ettiği gibi “insanlar mesajı almış” ve kurulması planlanan ideal düzenin parçası olmuştur. Ağ bağlantılı veri tabanları kullanılarak henüz meydana gelmemiş olaylarla ilgili veri akışı yönlendirilmektedir (Bauman ve Lyon, 2020, s. 76).

Filmin başında tutuklanan adamın “Ben masumum hiçbir şey yapmadım” sözleri güvenlik temalı ideal bir düzen arayışında sistemi tehlikeye atabilecek her türlü eylemin önceden engellenmesi gerektiğini kanıtlar niteliktedir. Gözetim olgusu her yerdedir. Günlük rutin aktiviteleriniz bile kayıt altına alınır. John'un girdiği alışveriş merkezinde hologram ile yansıtılmış satıcının önceki alışverişini hatırlatması bile gözetimin boyutlarını bize gösteriyor. İdealize edilmiş dünyada insan yok sayılmıştır. İnsanın tercih hakkı yokmuş gibi davranılır. Toplumsal fayda adı altında tasarlanan bu sistemde iktidarın baskı aygıtlarını görmek mümkündür. Fakat kurgulanan baskı sistemi insanı özgürlüğe götürecek bir araç sunulmaktadır. Ön Suç Departmanının tanımında kullanılan “Ve bizi koruyacak olan bu şeyin ayrıca özgür kılacağı” sözleri güvenlik ve özgürlüğün birbirlerini tamamlayan ve ideal düzeni oluşturan parçalar olduğunu belirtmektedir.

Film her ne kadar 2054 yılında geçse de günümüz dünyasının gerçekliğinden koparılmamış bir gelecek sunmaktadır. Yüksek gökdelenlerin, uçan arabaların tersine insanların yaşadığı ortam günümüz dünyasının yaşam biçimine yakın; gazetenin, radyonun hâlâ varlığını sürdürdüğü bir ortam şeklinde sunulmuştur. Değişen tek şey ise kimliklerin artık göz unsuru üzerine kurulu olmasıdır. Filmde suç öncesi departmanı çalışanları dahil herkesin kimlik tespiti göz taraması sonucu ortaya çıkmaktadır.

Film, iki farklı dünya sunmaktadır; bir tarafta üstün teknolojik aygıtları kullanan ve halkı gözetleyen polis birimi, diğer tarafta sürekli gözetlenen bir halk. Filmin ilerleyen sahnelerinde halkın gözetleme aygıtlarını normalleştirdiğini görebilmekteyiz. Göz tanıma cihazlarının kimlik tespiti için evlere girmesi ve halkın bu durumu normal karşılaması, göz tanıma işlemi bittikten sonra işlerine devam etmelerinden anlaşılmaktadır.

Filmde suç öncesi departmanı tarafından tutuklanan insanların gönderildikleri hapisane şeklinin Jeremy Bentham'ın “panoptik” hapisane mimarisine benzediği söylenebilir. Tutuklanan mahkûmlar, kafalarına yerleştirilen ve bilinçlerini kontrol altında tutan kelepçe ile bir kapsülün içerisinde, kendilerini gözetleyen birisi tarafından hapis edilmektedirler.

Filmin ilerleyen sahnelerinde suç öncesi departmanında çalışan Anterton'un, gelecekte suç işleyebileceği ön görülerek tutuklanması gerektiğine karar verilir. Ancak Anterton, geleceği öngörebilen sistemin doğruyu tamamen yansıtmadığını, suçu işleyecek olan bireylerin farklı bir tercihlerinin de olabileceğini belirtmektedir. Bu bakımdan kendi geleceğinin farklı bir alternatifi olan “azınlık raporu”nun peşine düşmektedir. Anterton'un bahsettiği gibi farklı bir gelecek alternatifinin olabileceği durumu, gözetleme üzerine kurulu bu sistemin güvenilirliği bakımından bir sorun teşkil etmektedir. Filmin bu sahneleri bir sistem eleştirisi niteliğindedir. Ön Suçun mucidi Dr. Hineman'ın “artık mükemmel bir sistem değil mi?” sözlerine rağmen gözetim üzerine kurulu bir sistem her ne kadar kusursuz olarak tasvir edilse de aslında yeterince kusursuz değildir.

SONUÇ

Çalışma kapsamında incelenen distopik sinema filmlerinde gözetim olgusunun belirli çerçeveler dahilinde izleyiciye aktarıldığı gözlemlenmiştir. Bu çerçeveler, “güvenlik”, “ideal düzen” ve “yabancılaşmadır”. Her üç filmde de gözetim araçlarının kullanımı “güvenlik” adı altında sunulmaktadır. Örneğin; Gattaca filminde şirket çalışanlarının açık bir mekânda çalıştıkları ve güvenlik kameralarıyla sürekli izlendikleri sahneler karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu, Richard Sennett Kamusal İnsanın Çöküşü kitabında ele almıştır. O’na göre duvarsız ofis ortamları kendi denetçilerini yaratmaktadır, böylece gözetim sadece gücü elinde bulunduranların değil, bireyin temas ettiği herkesin elinde olduğu bir araç haline gelmektedir (2013, s. 30). Benzer bir şekilde Blade Runner filminde, şehrin üzerinde gezen helikopterlerle halkın denetimi sağlanmaktadır. Azınlık Raporu filminde ise güvenlik birimleri halkı sürekli gözetlemektedir.

İncelenen filmlerde izleyiciye “idealize edilmiş yaşam” biçiminin de sunulduğu gözlemlenmiştir. Örneğin; Gattaca filminde idealize edilmiş bir yaşam biçimi genetik kodlarla üretilen mükemmel insan bedenleri üzerinden izleyiciye aktarılmıştır. Azınlık Raporu filminde ise suç öncesi departmanı sayesinde suçların işlenmediği mükemmel bir dünya sunulmaktadır. Blade Runner filminde ise ölümün bile bir önemini kalmadığı, var olan tek şeyin en iyi şekilde yaşamak olduğu “her şey sonuçta ölür, istenilen şey en iyi şekilde yaşamak” repliğiyle izleyiciye sunulmaktadır. İzleyiciye sunulan idealize edilmiş bir yaşamda toplumsal ayrışmalardan da bahsetmek mümkündür. Örneğin Gattaca filminde mükemmel insanlar ile doğal yollarla doğan sıradan insanlar arasındaki ayrım görülmektedir. Benzer bir şekilde Blade Runner filminde kopyalar ile insanlar arasında da bir ayrım söz konusudur. Azınlık Raporu filminde ise iktidarı elinde bulunduranlar ile sıradan halk arasında bir ayrım söz konusudur.

İncelenen filmlerde gözetim olgusunun kimlik üzerindeki etkisini de görmek mümkündür. Yabancılaşan ve gittikçe yalnızlaşan insanların olduğu bir dünya sunulmaktadır. Bireylerin, yaşadıkları olaylar karşısında ifadesiz ve duygusuz olmaları Blade Runner filminde belirgin bir şekilde sunulmaktadır. Dedektifin tüm eylemlerini aynı yüz ifadesiyle yapmayı sürdürmesi insanın duygularına yabancılaştığını gösterir niteliktedir. Diğer bir örnek olarak Azınlık Raporu filminde insanın kendi yarattığı mükemmel sistemin içinde ne kadar yabancılaştığını görmek mümkündür.

Sonuç olarak insanlık tarihinin ilk zamanlarından beri var olan gözetim, günümüzde birçok alanda inceleme konusu yapıldığı gibi sinema sektöründe de konu olarak işlenmekte ve özellikle distopik anlatıma sahip filmlerin yapı taşı haline gelmektedir. İncelenen Gattaca, Blade Runner ve Azınlık Raporu filmlerinde gözetim olgusu, güvenlik adı altında sunulan idealize edilmiş bir yaşamda, sürekli gözetlenen ve denetlenen insanların kimlik kaybına uğrayarak yabancılaştığı, “biz” ve “onlar” şeklinde kategorik bir ayrıma tutulduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akkoyun, T. (2016). *Ütopya/Distopya*. Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.
- Aslanyürek, M. (2016). “İnternet ve Sosyal Medya Kullanıcılarının İnternet Güvenliği ve Çevrimiçi Gizlilik ile İlgili Kanaatleri ve Farkındalıkları”, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 80-106.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iled/issue/18468/194456>
- Atasoy, E. (2020). “Distopik Kurgu ve Ümitvar Distopya Bağlamında Ütopyacılık Geleneği”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 1135–1147.
DOI: 10.21547/jss.715654
- Bali, F. (2016). “Sinemada Distopyanın İnşası”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ordu Üniversitesi Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı, Ordu.
- Baltacı, A. (2019). “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2), 368-388.
DOI: 10.31592/aeusbed.598299
- Barış, J. (2017). “Kent Sıkışmışlığı ve Sinemada ‘Karşı Pencere’ler”, *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 160 – 171.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/nisantasisbd/issue/39932/474335>
- Bauman, Z. (2003) *Yasa Koyucular ile Yorumcular*. (K. Atakay, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bayraktar, B. (2021). “İklim-Kurgu ve Distopik Bir Öykü Olarak Günübürlükçiler”, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırma Dergisi*, 6(2), 574-597. DOI: 10.32321/cutad.973589
- Ceyhan, M. (2019). “Sinemada Özgün Bir Distopik Anlatı İncelemesi: Alphaville Örneği”, *Arts: Artuklu Sanat ve Beşerî Bilimler Dergisi* (1), 60–68.
<http://arts.artuklu.edu.tr/tr/pub/issue/45439/570198>
- Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). “İçerik Analizinin Parametreleri”, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39(174), 33-38. DOI:10.15390/EB.2014.3412

- Çatalbaşı, S., & Kaya, B. (2017). “Gözetim Toplumu ve Distopik Filmlerde Göz’ün İktidarı: The Lobster ve Equilibrium Filmlerinin Analizi”, AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi, 8(30), 21-43. DOI: 10.5824/1309-1581.2017.5.002.x
- Çaycı, A. E., & Çaycı, B. (2016). Dijital İletişim Çağında Teknolojinin Açığa Çıkardıkları: Gözetim ve Mahremiyet. İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi), 1 (2), 157-169. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inifedergi/issue/45222/566363>
- Çoban, B. (2009). “Yeni Panoptikon, Gözün İktidarı ve Facebook”, Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (10),1-18
- Dedeoğlu, B. (2004). “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 1 (4), 1-21. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39246/462178>
- Foucault, M. (1992). Hapishanenin Doğuşu. (M. A. Kılıçbay, Çev.), İstanbul: İmge Yayınları.
- Foucault, M. (2012). İktidarın Gözü. (I. Ergüden, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gelberi, C. B., & Yılmaz, M. M. (2021). “Büyük Birader’i Deneyimlemek: Bir Eleştirel Distopik Anlatı Örneği Olarak Orwell Keeping An Eye On You”, Medya ve Kültür Dergisi, 1(1), 12-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/medkul/issue/69303/1098512>
- Giddens, A. (2008). Ulus-Devlet ve Şiddet, (C. Atay, Çev.), İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Karataş, Z. (2015). “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 62-80.
- Karataş, Z. (2017). “Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi”, Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 68-86. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/31792/350444>
- Korkmaz, F. (2020). “Kazuo Ishiguro’nun Beni Asla Bırakma ile Çetin Altan’ın 2027 Yılı’nın Anıları Romanlarının Distopik Açından Mukayesesi”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (24), 1-8. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/diclesosbed/issue/61632/920376>

- Lyon, D., & Bauman, Z. (2020). Akışkan Gözetim, (E. Yılmaz, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Marx, K. (2003). Kapital: Kapitalist Üretimin Eleştirel Tahlili, (A. Bilgi, Çev.), Ankara: Eriş Yayınları.
- Mathisesen, T. (1994). "The Viewer Society: Michel Foucault's 'Panopticon' Revisites", *Theoretical Criminology*, 1(2), 215-234.
- Mazıncı, E. T. (2018). "Tüketim Toplumunda Gözetim Uygulamaları ve Tüketici Bakış Açısından Bir Değerlendirme", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 149-171. DOI: 10.19145/e-gifder.393162
- Moylan, T. (2000) *Scraps of the Untainted Sky. Science Fiction, Utopia, Dystopia*. Boulder: Westview.
- Özdel, G. (2012). "Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve "Panoptikon" ile "İktidarın Gözü" Göstergeleri", *The Turkish Online Journal Of Design Art and Communication*, 2(1), 22 – 29. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tojdac/issue/13008/156730>
- Özdemir, Ş. (2020). "Post- Panoptikon Çağı: Gözetimin Dijitalleşmesi ve Çevrimiçi Kimliğin Gizliliği Üzerine Bir Analiz", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 81-108. DOI: 10.18037/ausbd.801849
- Özger, Ö. (2016). "Gözetim Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Elektronik Gözetim", *Siber Politikalar Dergisi*, 1(1), 5-31.
- Özkan, K. D. (2021). "Küreselleşme, Sosyal Ağlar ve Gözetim Toplumu Bağlamında Mahremiyet Sorunları: Instagram İçerik Analizi", *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(22), 69-88. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbider/issue/60039/867909>
- Öztürk, İ. D. (2019). "Panoptikon 2.0: Alternatif Medya ve Karşı Gözetim", *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 701-712. DOI: 10.17680/erciyesiletisim.454559
- Öztürk, S. (2013). "Filmlerle Görünürlüğün Dönüşümü: Panoptikon, Süperpanoptikon, Sinoptikon", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (36), 132-151.
- Sennet, R. (2013). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (S. Durak, & A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Serttaş, A. (2018). “Sinemada Yabancılaşma ve Teknoloji Temalı Distopya: Siperpunk Anlatı”, TRT Akademi, 3(5), 344-360.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/trta/issue/35456/357507>
- Sönmez, B. (2016). “Gözetim Toplumunun Günümüz Tüketim Dinamikleri Bağlamında Yorumlanması”, Selçuk İletişim, 9(2), 262-284.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19032/201148>
- Sprague, R. D. (2007). “From Taylorism to the omniprison: expanding employee surveillance beyond the workplace”, Journal of Computer & Information Law, 25(1), 1-35.
- Sucu, İ. (2011). “Gözetim Toplumunun Karşı Ütopya Yüzü: İktidar Güçleri ve Ötekiler”, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Atatürk İletişim Dergisi, (2), 125 – 139.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiletisim/issue/2761/36930>
- Ülger, G. (2018). Distopya: Hayal ile Gerçek Arasında. İstanbul: Aya Yayınevi.
- Varadharajan, T. S., & Ramesh, K. Utopia, Dystopia and Critical Utopia: An Overview. Journal of Applied Linguistics (Dubai), 2(3), 17-27.
- Yanık, A. (2017). “Bir Süperpanoptikon Olarak Yeni Medya: Yeni Medya Işığında Gözetimin Eleştirisi”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 5(2), 784-800. DOI: 10.19145/e-gifder.316537
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, İ. (2021). “Sosyal Medya ve Mahremiyet Sorunsalı: Panoptikondan Süperpanoptikona Mahremiyetin Dönüşümü”, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 6(11), 122 – 132.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader/issue/62095/892696>
- Yılmaz, E. (2021). “1990 Sonrası Japon Anime Sinemasında Distopik Gelecek Tasvirleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo ve Televizyon Anabilim Dalı, Aydın.

EXTENDED ABSTRACT

Surveillance is a concept that is always up to date in different disciplines of social sciences. In many studies in the field of communication, the concept of surveillance has been discussed and evaluated from different perspectives with its historical development and transformations. Surveillance, whose systematic practices started with the modern period, has been discussed on the axis of modernity with the contribution of thinkers such as Karl Marx, Max Weber, Frederick Taylor. The concept was developed in academia in the following years under the leadership of Anthony Giddens and Michel Foucault. With the contribution of George Orwell, it has been studied in the fields of literature and popular culture.

Another area that deals with the concept of surveillance as a subject is the cinema industry. The concept of surveillance in cinema is one of the most important subjects of dystopian movies. Dystopian films deal with the issues of a future or an alternative reality where society develops negatively, individuals' freedoms are restricted and a totalitarian order prevails. These films, which deal with human nature and the struggle against the totalitarian regime, often impress the audience with a dark, gloomy and alarming atmosphere.

Surveillance is a system in which society and individuals are constantly monitored, supervised and kept under control. This monitoring is usually done by government, authority or technology, and individuals' thoughts and behaviors are continuously recorded. The concept of surveillance in dystopian cinema deals with how these monitoring and control mechanisms restrict and suppress people's freedom. Such films offer an interrogative experience, often focusing on social criticism and the complexity of human nature.

Based on this idea in this study, the concept of surveillance is evaluated in terms of its classical meaning and answers are sought to the questions in which elements the concept of surveillance is interpreted in dystopian cinema and what functions it has. The sample of the study is Blade Runner (1982, Ridley Scott), Gattaca (1997, Andrew Niccol) and Minority Report (2002, Steven Spielberg), which are among the prominent films of dystopian cinema. The selection of these films as samples was influenced by the fact that Bauman and Lyon interpreted surveillance with a "dystopian" approach in their work

called Fluid Surveillance (2020), and cited the aforementioned films as examples. The films determined as samples were examined by descriptive analysis method and the functions of surveillance were explained. The films were analyzed over the determined themes. These themes are "security", "ideal order", and "alienation". In the study, firstly, the concept of surveillance is explained. Afterwards, information about dystopian narrative in cinema is given. Finally, it was passed to the research part where the analysis of the films determined as the sample was made.

In the dystopian movies examined within the scope of the study, it was observed that the phenomenon of surveillance was conveyed to the audience within certain themes. The first of these themes is "security". In all three films, the use of surveillance tools is presented under the name of "security". For example; In the movie Gattaca, there are scenes where company employees work in an open place and are constantly watched by security cameras. Similarly, in the movie Blade Runner, the people are controlled by helicopters flying over the city. In the Minority Report movie, the security units are constantly watching the public.

The second theme is "ideal order". In the films examined, it was observed that the "idealized life" style was presented to the audience. For example; In the movie Gattaca, an idealized way of life is conveyed to the audience through perfect human bodies produced with genetic codes. Minority Report, on the other hand, presents a perfect world where crimes are not committed thanks to the pre-crime department. In Blade Runner, the idea that even death is not important and that the only thing that exists is to "live in the best way" is presented to the audience. It is also possible to talk about social divisions in the idealized life style in the movies. For example, the movie Gattaca shows the distinction between perfect people and ordinary people born naturally. Similarly, there is a distinction between copies and humans in Blade Runner. In Minority Report, on the other hand, there is a distinction between those who hold power and ordinary people.

The last theme is "alienation". In the films examined, the effect of surveillance on identity is conveyed through the theme of alienation. In movies, we are presented with a world of alienated and increasingly lonely people. The fact that individuals are expressionless and unemotional in the face of the events they experience is clearly seen

in the movie Blade Runner. In Minority Report, on the other hand, it is possible to see how alienated people are in the perfect system they have created.

As a result of the analysis, it is possible to say that surveillance affects the cinema industry as well as many areas today. As a result, it has been seen that the phenomenon of surveillance, in the films chosen as samples, has loaded functions that alienate people who are watched under the name of security, alienate them from the society they are in, and differentiate the social life through the categories of "us" and "them".